

שאלות ותשובות על מבוא לתושב"ע

1. השתלשלות התורה

- א. המשנה הראשונה במסכת אבות מתארת את השתלשלות התורה מתקופת המקרא ועד תקופת אנשי כנסת הגדולה. כתוב כמה היו במועצת אנשי כנה"ג? כתוב חמישה שמות מתוכם? מה הם עשו בפועל?
- ב. המשנה מתארת מעבר של התורה ממשה רבינו ועד אנשי כנה"ג. מה בדיוק העבירו בהשתלשלות הזאת? (תאר מה קיבל משה בסיני ומה הוא העביר הלאה)

תשובה

- א. 120 נביאים וזקנים שהיו בתחילת תקופת הבית השני (בימי עזרא הסופר שעלה עם שיבת ציון). חלק משמותיהם: חגי, זכריה ומלאכי (נביאים אחרונים), דניאל, מישאל ועזריה, מרדכי. הם תקנו תקנות וגזרו גזירות לחיזוק התורה והאמונה.
- ב. משה העביר את התורה שבכתב (חמישה חומשי תורה) ועימה את המידות שבהן אפשר לדרוש את התורה שבכתב ואת התורה שבעל פה.

2. אנשי כנסת הגדולה

- א. אחת מהתקנות שתיקנו אנשי כנה"ג היה בנושא התפילה. כתוב אם איזה בעיה הם היו צריכים להתמודד בעת קביעת התפילה? ותאר כיצד הם קבעו את מבנה התפילה?
- ב. כמה שנים ארכה תקופת אנשי כנסת הגדולה? מי היה האחרון שבהם?

תשובה

- א. הבעיה שעלתה בפניהם היתה שהעולים מהגולה לא ידעו לדבר בלשון הקודש. ולכן אנשי כנה"ג קבעו נוסח אחיד לכולם. הם קבעו תפילה עם 18 ברכות כאשר 3 הראשונות הם ברכות ושבח להקב"ה האמצעיות בקשות אישיות וציבוריות ו3 האחרונות הודאה.
- ב. בערך 200 שנה. האחרון שבהם משיירי כנסת הגדולה היה שמעון הצדיק.

3. תקופת הזוגות

- א. לאחר סיום תקופת מועצת אנשי כנסת הגדולה, איזה מוסד הולך ומתחזק?
מניין הגיע שמו של המוסד הזה? כמה חכמים היו בו?
- ב. תקופת הזוגות היה בנוי משני תלמידי חכמים הגדולים בחכמה. מה היה תפקידו של כל אחד מהם? כתוב שתי זוגות שהיו (4 שמות בסך הכל)

תשובה

- א. סנהדרין. מילה ביוונית שפרושה: מועצה או כינוס. סנהדרין גדולה היא בית דין של שבעים ואחד דיינים, ההנהגה ההלכתית העליונה בעם ישראל.
- ב. הגדול שבהם היה ראש הסנהדרין שכונה גם ראש הישיבה. בן זוגו היה אב בית הדין, שהיה המשנה שלו. דוגמאות לזוגות שהיו: יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן, יהושע בן פרחיה וניתאי הארכלי, יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, הלל ושמאי.

4. המשנה

- א. המשנה מקיפה כמעט את כל הנושאים ההלכתיים שקיימים והיא מחולקת למספר סדרים. כתוב את שמות הסדרים ובמה עוסק כל אחד מהם.
- ב. ישנם הרבה משניות שרבי לא הכניס לתוך הסדרי משנה. איך נקראו אותם משניות שלא נכנסו לסדרי משנה? איך קראו לקובץ שיצר רבי חייא תלמידו של רבי מאתם משניות?

תשובה

- א. זרעים – עוסק בעיקר במצוות התלויות בארץ
מועד – עוסק בשבת ובמועדי ישראל
נשים – עוסק בעיקר בכינון משפחה ובפירוקה בעת הצורך
נזיקין – עוסק בעיקר ביחסים שבין אדם לחבירו מבחינת נזקים, יחסי שכנות וענייני ממונות
קדשים – עוסק בעיקר בהלכות המקדש
טהרות – עוסק בדיני טומאה וטהרה
- ב. ברייתות (משניות חיצוניות). רבי חייא ערך קובץ גדול מאותם ברייתות במתכונת המשנה וקרא להם תוספתא.

5. מדרשי הלכה

- ג. מי כתב את מדרשי ההלכה? איך מדרשי ההלכה מסודרים? ובמה הם בעיקר מתעסקים?
- ד. כתוב את שמותם של מדרשי ההלכה ולאיזה ספר הם שייכים.

תשובה

- א. תנאים. מדרשים אלו מסודרים כסדר פסוקי התורה ועיקר ענינם הוא בנושאים ההלכתיים שבתורה.
- ב. "מכילתא" דבי רבי ישמעאל על ספר שמות
"מכילתא" דבי רבי עקיבא על ספר שמות
"ספרא" על ספר ויקרא
"ספרי" על ספר במדבר ודברים

6. אמוראים

- א. תורתם של האמוראים התחלק לשתי מרכזים גדולים: אחד בארץ ישראל ואחד בבבל. כתוב את שמותם של שני האמוראים שהתחילו את העברת תורתו של רבי בארץ ישראל. וכן כתוב את שמותם של שני האמוראים שהתחילו בבבל.
- ב. איך קראו לספרם של אמוראי ארץ ישראל ועל איזה מששת סדרי משנה הם כתובים? ואיך קראו לספרם של אמוראי בבל ועל איזה מששת סדרי משנה הם כתובים? איזה ספר נחתם מאוחר יותר?

תשובה

- א. רבי חייא ורבי אושעיא התחילו את העברת תורתו של רבי בארץ ישראל. רב ושמואל התחילו את תקופת האמוראים בבבל
- ב. תלמוד ירושלמי שנקרא כך על שם כבודה של ירושלים והוא כתוב על ארבעה סדרים באופן מלא: זרעים, מועד, נשים ונזיקין. ועל מסכת אחת מטהרות: נידה. תלמוד בבלי נכתב על: מועד, נשים ונזיקים וקודשים באופן מלא. על מסכת ברכות מזרעים ועל מסכת נידה מטהרות. התלמוד הבבלי נחתם מאוחר יותר בכמה מאות שנים.

7. מדרשי אגדה

- א. איפה מופיעים מדרשי אגדה? כתוב על שתי מקומות לפחות.
- ב. על מה מדרשי האגדה מוסבים? האם הם מסודרים בסדר כל שהוא? מה מטרתם?

תשובה

- א. מדרשי האגדה משולבים בתוך התלמוד הבבלי והירושלמי, או כביאור לפסוקי המקרא או כסתם משל או סיפור שיש בו מוסר ודבר חכמה בצידו. מדרשי האגדה מופיעים גם כיצירה בפני עצמה בספר מדרש רבה על חמשה חומשי תורה ועוד כמה ספרי מדרשים.
- ב. או על הנושא המופיע בתלמוד או כפרוש על פסוקי התנ"ך. בספרי המדרשים עצמם, מדרש רבה ותנחומא הם מסודרים על פי סדר הפסוקים. מטרתם לעיין ביסודות האמונה ובמוסר, בהגות ודרך ארץ.

8. תקופת הסבוראים והגאונים

- א. לאחר איזה תקופה הגיעו הסבוראים? מדוע נקראו כך? מה היה תפקידם?
- ב. כתוב שתי שמות של גאונים בעלי חיבור משמעותי. וכתוב את שם החיבור ובמה הוא עוסק.

תשובה

- א. לאחר תקופת האמוראים. הם נקראו כך על שם שהסבירו את ההוראות וההלכות שבתלמוד. הם לא הוסיפו עוד הלכות ושמעות מעצמם.
- ב. הרב עמרם גאון – כתב 'סידור רב עמרם גאון' שהיווה מקור מרכזי להלכות תפילה לנוסחאות בתפילה
- הרב סעדיה גאון – גם כתב סידור. שגם יש בו מקורות להלכות ונוסחאות בתפילה
- הרב אחאי גאון – 'שאלות דרב אחאי גאון', בנוי לפי סדר פרשיות שבוע וכולל בתוכו דברי הלכה ואגדה
- רב שרירא גאון – 'איגרת דרב שרירא גאון' המכילה ידיעות חשובות ביותר על השתלשלות תורה שבע"פ ונושאה עד סוף תקופת הגאונים.

9. תקופת הראשונים

- א. באיזה מקומות התחילה תקופת הראשונים להתפתח וכיצד הגיעו לשם מבבל?
- ב. מנה 3 שמות ראשונים שהוציאו ספר או ספרים. כתוב את שם הספר ועל מה הוא נכתב.

תשובה

- א. צפון אפריקה, מצרים, ספרד, צרפת וגרמניה. יש מסורת אגדה על ארבעה חכמים גדולים שהפליגו בספינה לדבר מצווה ונפלו בשבי וכל אחד מהם הורד בארץ אחרת וחכמים אלו התחילו את מרכזי התורה בארצות הללו.
- ב. רבינו חננאל (ר"ח), צפון אפריקה, פרוש מקיף לתלמוד.
רבינו שלמה יצחקי (רש"י), צרפת, פרוש מקיף לתלמוד ולחמישה חומשי תורה
רבינו יצחק פסי (רי"ף), ספרד, חיבור הלכתי לפי סדר התלמוד (יש שכינוהו 'תלמוד קטן')
רבינו אשר (רא"ש), צרפת, חיבור הלכתי על גבי חיבורו של הרי"ף.
רבינו תם (ר"ת), נכדו של רש"י, אחד מבעלי התוס' פרוש על התלמוד.

10. ספרי פסיקה בתקופת הראשונים

- א. מה תוכן סדרת ספריו של הרמב"ם: הי"ד החזקה? מה הצורך שראה הרמב"ם לכתוב סדרה זו?
- ב. אלו 3 חיבורים הלכתיים נכתבו בעקבות חיבורו של הרמב"ם – מנה אותם לפי סדרם הכרונולוגי.

תשובה

- א. היד החזקה-ספרי הלכה, מקיפים את כל נושאי ההלכה. בהלכות יום יומיות-כתפילה שבת ומועד, וכן הלכות שנהגו בזמן שהמקדש היה קיים-כדיני קורבנות, טומאה וטהרה.
- הצורך בחיבור: (1) חוסר אפשרות להסיק הלכה למעשה מהמקורות הקיימים. (2) חוסר יכולת להתמיד בלימוד ההלכות על מנת להסיק מסקנות הלכתיות.

ב. "ארבעה הטורים" – חיבורו של רבנו יעקב בעל הטורים (בנו של הרא"ש),
ארבעה הטורים: אורח חיים (הלכות תפילה, קימה, ברכות, שבת וכדו'), יורה
דעה (איסור והיתר כמו כשרות ונידה וכדו'), אבן העזר (כתובות, קידושין
וכדו'), חושן משפט (נזיקין וממונות)

"בית יוסף" ו"שולחן ערוך" – חיבורו של ר' יוסף קארו, חיבור הלכתי על גבי
ארבעה הטורים. החיבור משקף לרוב את דעתם של הפוסקים הספרדים

"רמ"א" – רבי משה איסרליש, שכתב את חיבורו על גבי השולחן ערוך
ומשקף לרוב את דעתם של הפוסקים האשכנזים.

11. מחתימת השולחן ערוך עד זמנינו – ספרי פסיקה

א. כתוב שני ספרי פסיקה (אשכנזי וספרדי) שנכתבו לאחר חתימת השולחן
ערוך והם נפוצים ומקובלים בידי רבים. ספר אחד השייך לקהילות אשכנז ואחד
ששייך לקהילות יוצאי ספרד. וכתוב בכל אחד מהם – באיזה הלכות הוא עוסק.

ב. במה מתייחד עולם ספרי השו"ת (כגון: שו"ת הרטב"א, יביע אומר, אגרות
משה...) משאר ספרי פסיקת הלכה (שולחן ערוך, רמב"ם...)?

תשובה

א. "קיצור שולחן ערוך" – ספרו של הרב שלמה גנצפריד (הונגריה) שסיכם
בקצרה ובאופן בהיר את ההלכות – נפוץ בקהילות אשכנז

"כף החיים" – ספרו של הרב יעקב חיים סופר (בגדד-ארץ ישראל) שנכתב
סביב השולחן ערוך על החלקים 'אורח חיים' ו'יורה דעה'. שילוב של פסיקה
הלכתית עם תורת הנסתר. נפוץ בקהילות יוצאי ספרד

ב. עולם ספרי השו"ת שונה כי הוא לא כתוב כחיבור מסודר שנועד להורות
הלכות פסוקות לציבור. השו"ת הגיע לענות על שאלות הלכתיות שעלו
מהשטח בענייני היום יום כמו הלכות טהרת המשפחה, ברכות, תפילה שבת
ומועדים וכדו'. הם נועדו לתת פתרונות ותשובות לאותם אלו שאין להם את
הידיעות לבדוק ולחפש בספרי ההלכה תשובה לשאלותיהם ולכן הם פנו
בשאלות פרטיות.

12. התפתחות התורה היום

ה. מי הוא זה שהכריז על לימוד הדף גמרא היומי? כמה זמן לוקח לסיים את כל הש"ס ללומדי הדף היומי? מנה עוד 2 לימודים שנהגים היום בציבור ללימוד יומי.

ו. כיום עם ההתפתחות הרפואית והטכנולוגית, יש מכונים הלכתיים שעוסקים בתחומים הללו למציאת פתרונות חדשניים. כתוב על אחד מתחומים אלו (טכנולוגיה או רפואה) אלו שאלות הלכתיות או פתרונות הלכתיים התחדשו בשנים אחרונות?

תשובה

א. הרב מאיר שפירא. לימוד כל הש"ס לוקח שבע וחצי שנים. ישנם עוד מפעלים בהם הכל לומדים מדי יום את אותו נושא: פרק יומי בתנ"ך, משנה יומית, הלכה יומית, רמב"ם יומי

ב. טכנולוגיה – כיצד ניתן להתאים מכשור רפואי לשימוש בשבת בבתי החולים או להתאים מכשור צבאי לשימוש בשבת עבור כוחות הבטחון בצבא ובמשטרה

רפואה – קביעת רגע המוות, תרומת איברים, השתלת אברים, פוריות, הריון ולידה...